

Юфименко Вікторія Георгіївна,
старший викладач закладу вищої освіти
кафедри українознавства і гуманітарної підготовки,
Полтавський державний медичний університет,
Курило Валерія Олександрівна,
здобувач вищої освіти,
спеціальність 221 Стоматологія,
Полтавський державний медичний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВИЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ОРТОПЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НА ДОДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ ОСВІТИ

Терміносистема ортопедичної стоматології – складна й функціональна в теоретичній сфері та практичній стоматології. Загальновідомо, що підготовка висококваліфікованих національних медичних кадрів із вищою освітою неможлива без опанування фаховою мовою, зокрема і вузькоспеціальною [1]. Наш досвід показує, що здобувачі вищої освіти, як і лікарі стоматологі-ортопеди, досі повною мірою не засвоїли українськомовні норми термінологічної системи цієї галузі, не опанували практичними навичками їх правильного використання.

Дотримання відповідних мовних норм зумовлене практичними потребами в щоденному фаховому освітньому спілкуванні [2]. Проблема внормованості термінів фахових терміносистем помітно загострюється при підготовці майбутніх спеціалістів [3; 4]. Унормування й правильне застосування терміносистеми ортопедичної стоматології безпосередньо залежить від розв'язання низки проблем: порушення лексичних, стилістичних, правописних норм; неточне лексичне позначення наукових понять; уживання слів, не властивих українській мові; наявність термінологічної полісемії (багатозначності) [5; 6]. Щоб допомогти розв'язанню цих проблем, які, безсумнівно, торкаються і теоретичної, і практичної ортопедичної стоматології, зупинимося на характеристиці основних лексико-граматичних труднощів уживання відповідних термінів.

Нагадаємо правильні форми окремих назв зубів та зубних поверхонь: *артикулюючі, жувальні, зуби мудрості, кутні, конвергуючі, різцеподібні, шипуваті; жувальна поверхня зуба, різальний край*. Слід пам'ятати, що іменник «зуб» у Н.в. мн. має закінчення *-и*: *два зуби* і. т. д. (помилка також унаслідок білінгвізму, бо рос. – *два зуба*). Іменник «ікло» в Р.в. мн. має форму «*іклів*», а часто вживають неправильну форму «*ікол*». Слід особливо підкреслити, що іменник «ясна» вживається в українській мові тільки у формі множини, тому, скажімо, речення «*Десна верхньої щелеп* *гіперемірована*» перекладаємо так: «*Ясна верхньої щелепи гіпереміовані*». Прикметник від «ясна» – «*ясенний*» (наголос на другому складі), натомість у навчально-науковій літературі та мовленні стоматологів зустрічаємо найнеймовірніші неправильні форми.

Поширеним у мовленні стоматологів є помилкове наголошування іменника «щелепа». Правильно – наголос на першому складі!

Серед найпроблемніших щодо термінів ортопедичної стоматології – іменник *імплантат*. У наукових і навчально-методичних працях зустрічаємо *імплантата* й *імплантату*. Підкреслимо, що в цьому питанні слід дотримуватися норми, яку фіксує найавторитетніший науковий перекладний словник, – *імплантата*; так само – *трансплантата*. Це закономірно, бо цей іменник підпадає під правило правопису, згідно з яким терміни іншомовного походження, які означають конкретні предмети, мають закінчення –*a*. За цим же правилом закінчення –*a* (-*я*) мають такі іменники терміни, які вживаються в мові ортопедичної стоматології: *абатмента*, *артикулятора* (Бонвіля, Гізі, Монсона, Хайта), *атачмена*, *болта*, *бора*, *важеля*, *відламка*, *вініра*, *гарнітура* (штучних зубів; провізорних коронок), *гачка* (напр., для піднімання піднебіння), *гвинта*, *гребеня*, *дискотримача*, *дистилятора*, *дозатора*, *елеватора*, *еталона* (кольору зуба); *зліпка*, *зонда*, *зуба*, *інструмента* (напр., для введення амальгами в порожнину зуба), *каркаса* (напр., металевого каркаса базису протеза), *кламера*, *коефіцієнта* (жувальної ефективності зубів за Агаповим, Оксманом); *контрфорса*, *контриштампа*, *кореня*, *корнцанга*, *крампона*, *моляра*, *наконечника*, *обтуратора*, *оклюдатора* (Бонвіля), *осколка*, *пелота*, *плунжера* (Елокса), *протеза*, *скальпеля*, *сканера*, *скелера*, *стержня*, *тигля*, *феномена* (Попова-Годона), *цоколя*, *шарніра*, *шліфа*, *шпателя*, *штифта*, *штонфера* і подібні. Натомість цілковито обґрунтовано закінчення –*у* (-*ю*) мають такі іменники: *афінажу*, *гелю*, *гіпсу*, *опакеру*, *перелому*, *порошку*, *прикусу*, *припою*, *транспаренту* (опалового в сучасних системах керамічних мас), *уступу* (напр., абатмента), *цементу*. У термінологічній системі ортопедичної стоматології функціонують іменники, закінчення яких (-*a* чи –*у*) регламентуються лексичним значенням слова: *апарата* (прилад: *апарата* Оксмана; *апарата* Лімберга; *апарата* Катца) – *апарату* (установа; сукупність органів, об'єднаних спільною функцією: жувального апарату; опорно-рухового апарату); *блока* (гіпсового; гідроблока) – *блоку* (напр., об'єднання держав); *елемента* (напр., опорного елемента мостоподібного протеза; встановлення внутрішньокісткового елемента) – *елементу* (напр., хімічного); *інструмента* (хірургічного) – *інструменту* (збірне знач.); *центра* (в математиці) – *центру* (напр., центру імплантата). У лексиці з ортопедичної стоматології зустрічаються, на жаль, і лексикографічно зафіксовані неточності щодо родового відмінка. Це стосується насамперед іменників «базис» і «секвестр». Обидва ці іменники полісемічні (багатозначні). Так, іменник «базис» тлумачними словниками трактується насамперед як філософське поняття – «сукупність виробничих відносин, що становлять економічну структуру суспільства». У такому абстрактному значенні, звісно, цей іменник має закінчення –*у*. Але орфографічні словники не фіксують закінчення –*a*, не враховуючи іншого, конкретного, значення цього іменника – те саме, що база, основа (як конкретний предмет), із яким цей іменник широко застосовується в лексиці з ортопедичної стоматології. Тому і в працях з ортопедичної стоматології

мусимо вживати: *перелом базису зубного протеза*. Суперечливою є лексикографічна фіксація закінчень іменників «відбиток» (-а) і «відтиск» (-у), хоча в ортопедичній стоматології вони мають спільне значення.

Зосередимо увагу на ще одній проблемі внормованості лексики з ортопедичної стоматології - суфікси прикметників і дієприкметників, труднощі вживання яких також пов'язані з калькуванням із російської мови. За нормами української мови маємо вживати: *жувальний (горбистість, сила, навантаження, апарат, тиск, зуби, м'яз, фісури; ефективність за Агаповим); згинальний (момент); з'єднувальний (губна дуга); змикальний (поверхня зуба); знімний (протез, ін'єкційна голка, шина); литий (штамповано-паяний мостоподібний протез із литою проміжною частиною); моделювальний (віск, пензлик, столик, шпатель); лицевальна (порцеляна); накушувальний (площадка, напрямна пластинка, шина); опорноутримувальний (штифт); пакувальна (маса); паяльний (кімната); полірувальний (бор, паста, щіточка, кімната); припасувальний (відбиткова ложка); різальний (край ікла; бор); розділювальний (матеріал); роз'єднувальний (капа); розширювальний (дуга); скручувальний (момент); стримувальний (край контактної поверхні коронки); суцільнолитий (металевий незнімний протез); формувальний (матеріал, маса); шліфувальний (мотор) і подібні.*

Правильне внормоване вживання україномовної медичної терміносистеми, зокрема і з ортопедичної стоматології, вкрай необхідне для української медичної освіти, науки і практики.

Перелік літератури

1. Лещенко Т. О. Українська мова в медицині: навч. посіб. для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів МОЗ України / Т. О. Лещенко, Т. В. Шарбенко, В. Г. Юфименко. – Полтава, 2017. – 332 с.
2. Юфименко В. Г. Медична блогідиактика та медіаосвітні технології як новітні чинники розвитку професійної компетентності фахівця / В. Г. Юфименко // Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика : матеріали Всеукр. навч.- наук. конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 19 березня 2020 р.) – Полтава, 2020. – С. 269–272.
3. Лещенко Т. О. Особливості формування комунікативної компетенції іноземних студентів під час засвоєння стоматологічної термінології на занятті з української мови як іноземної / Т. О. Лещенко, В. Г. Юфименко // Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика : колективна монографія / за наук. ред. Н. Сизоненко. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. – С. 204–213.
4. Лещенко Т. О. Використання комунікативного підходу до засвоєння стоматологічної термінології на занятті з української мови як іноземної / Т. О. Лещенко, В. Г. Юфименко // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. – Полтава, 2019. – С. 125–127.
5. Попович В. В. Стоматологічний термін і його лінгвістичні характеристики / В.В. Попович, В. Г. Юфименко // Науковий потенціал майбутніх лікарів - запорука здорової нації України : тези доп. 70-ї ювілейної Всеукр. студентської наук. конф. – Полтава : ВДНЗУ "УМСА", 2014. – С. 123.
6. Присяжнюк Н.М. Терміни-епоніми в українській стоматологічній термінології / М. Н.Присяжнюк, В. Г. Юфименко // Погляд майбутніх лікарів на сучасну медицину : тези доповідей 71-ї Всеукр. студентської наук. конф. – Полтава, 2015. – С. 99.